

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1987 נשמר, זו השנה השנייה, קצב האינפלציה הנמוך יחסית, שהושג באמצעות תכנית הייצוב, ובכך יש כדי לבסס הישג חשוב זה; עם זאת לא הושגה השנה התקדמות של ממש בגישור על הפער שבין עליות המחירים בישראל ובמשקי המערב¹.

השנה נרשמה האטה מסוימת בשיעור העלייה של מחירי השימושים המקומיים, התוצר ומדר המחירים לצרכן. קצב העלייה של מדר המחירים לצרכן פחת מ־20 אחוזים במשך השנה הקודמת ל־16 אחוזים ב־1987, אם כי בניכוי מחירי הפירות והירקות הגיעה העלייה ל־18 אחוזים — מעט מעל לזו של אשתקד. מררי המחירים של השימושים המקומיים ושל התוצר עלו במשך השנה בקצב של כ־19 אחוזים, בהשוואה לכ־24 אחוזים אשתקד. בממוצע שנתי עלו מררי המחירים העיקריים בקצבים של כ־20 אחוזים — פחות ממחצית שיעורי העלייה בין 1985 ו־1986.

בניתוח התפתחות המחירים ראוי להבחין בין התפתחות מחירי המוצרים הסחירים — מוצרי היבוא, היצוא ותחליפיהם הקרובים — ובין זו של מחירי המוצרים האחרים (הבלתי סחירים). מחירי המוצרים הסחירים עלו במשך השנה בכ־15 אחוזים, שיעור המשקף את פחות השקל ואת התפתחות המחירים בעולם; מחירי המוצרים הבלתי סחירים עלו בקצב גבוה יותר, וכך ירד שער החליפין הריאלי², אם כי בקצב איטי יותר מאשר אשתקד. הייסוף הריאלי המשיך מגמה, שהחלה לאחר תכנית הייצוב, והיתה קשורה בהתרחבות המהירה של הביקושים המקומיים, על רקע קשיי היצע שכלמו את הרחבת התוצר. כוחות אלה נחלשו במידה רבה ב־1987: גידול הביקושים המקומיים הואט, ואילו היצע התוצר התרחב, כך שהפער בין שיעורי גידולם נסגר. עם זאת ניתן להצביע על לחצים מסוימים לייסוף ריאלי, שמקורם בהתפתחויות של הרכב הביקושים, יחסית להרכב כושר הייצור. כך יש סימנים לגידול של הביקושים המקומיים בכיוון הבלתי־סחיר, בעוד שגידול כושר הייצור נטה לכיוון הסחיר; כן היה בהגדלת היצוא כדי לצמצם את המקורות המופנים לייצור לשוק המקומי, ובתוך זה לייצור מוצרים בלתי־סחירים. בצד עלויות הייצור בלטה השנה האטת שיעור הגידול של עלויות העבודה בהשוואה ל־1986; כנגד זאת הואצה השנה התייקרות התשומות המיובאות ועלו עלויות המימון הריאליות. (אם כי באותו זמן פעלה התייקרות הריבית לבלימת גידולם של הביקושים). במשך השנה המשיכה הממשלה להעלות את מחירי השירותים שבשליטתה בקצב גבוה־יחסית.

בינואר פחת שער השקל ב־11 אחוזים, בהשוואה לסל המטבעות המשמש בסחר החוץ של ישראל, ולקראת סוף השנה נרשם פיתוח נוסף של כ־2 אחוזים. הפיחות של ראשית השנה לווה בהסכם בין הממשלה, ההסתדרות והמעסיקים, שלפיו צמצמה הממשלה את גביית הביטוח הלאומי מהמעסיקים, וקיבלה על עצמה להקפיא חלק ממחירי המוצרים המבוקרים, ואילו העובדים הסכימו לרחיית חלק מתשלום תוספת היוקר. צעדים אלה, בצירוף העלאה זמנית של שיעורי הריבית, סייעו למיתון תגובת המחירים לפיחות בטווח הקצר. בלימת האינפלציה החלה לתת אותותיה במשק, ונראה כי היא תרמה השנה לגידול התוצר, במיוחד דרך הגברת

¹ ב־1987 עלה שיעור האינפלציה הממוצע במשקים המערביים המפותחים בכחצי אחוז לרמה של כ־3 אחוזים, ונכלמה ירידת מחירי היבוא והיצוא שלהן במטבעותיהן המקומיים (לחות 25 ו־26).

² בפרק זה אנו מגדירים שער חליפין ריאלי כיחס שבין מחירי המוצרים הסחירים למחירי המוצרים הבלתי סחירים. ירידה ביחס זה מוגדרת כייסוף ריאלי.

הוודאות במשק. עם זאת התברר, שבקצב האינפלציה החדש פועלים גורמים הנוטים להביא ליתר התמדה של קצב עליית המחירים.

השנה נמשך תהליך הסרת הפיקות, שהוטל על המחירים עם הפעלת תכנית הייצוב, ובסופה נותרו תחת הפיקוח אותם מוצרים שהממשלה התערכה בקביעת מחיריהם גם בעבר.

בין סעיפי מדר המחירים לצרכן בלטו השנה ירידה במחירי הירקות והפירות והמשך העליות המהירות של מחירי השירותים. המחירים הסיטוניים של התפוקה התעשייתית עלו ב־21 אחוזים בהשוואה ל־15 אחוזים ב־1986. עליית מחירי התשומות בבנייה רמתה לזו של השנה שעברה, בעוד שעליית מחירי התשומות בסלילה ובחקלאות הואצה.

2. התהליך האינפלציוני והמדיניות הכלכלית בשנים האחרונות

במהלך שנות השבעים ובמחצית הראשונה של שנות השמונים שררה במשק בישראל אינפלציה גבוהה, שהלכה והואצה עד לשיעור שנתי של כ־400 אחוזים (לוח ג'־1). במהלך השנים אמנם נעשו מספר ניסיונות לבלימת האינפלציה, אולם אלה היו לא־מאוזנים ולא־אמינים, ובסופו של דבר נכשלו. לבסוף, ביולי 1985, הופעלה תכנית ייצוב מאוזנת ומקיפה, שטיפלה הן בצד העלויות והן בצד הביקושים, ויצרה תנאים להגברת האמינות. תכנית זו הביאה במשך זמן קצר להפחתה דרמטית של שיעור האינפלציה לקצב שנתי של 20 אחוזים, תוך שיפור במאזן התשלומים ופגיעה מתונה יחסית בתעסוקה ובתוצר.

בעקבות ההצלחה הראשונית של תכנית הייצוב ננקטה כמשך השנתיים האחרונות מדיניות, שכוונה למנוע, בשלב הראשון, הידרדרות מחודשת לאינפלציה גבוהה, ובשלב השני — להוריד את האינפלציה לשיעור חרי־ספתי, כמקובל במדינות המערב.

כדי לשלוט על התפתחות המחירים לאורך זמן נדרשים שני סוגי אמצעים:

א. שליטה על גודל נומינלי, כשער החליפין או כמות הכסף. תפקידו של אמצעי שליטה ("עוגן") מסוג זה הוא להכתוב לאורך זמן את תוואי התפתחות המחירים וליצור מנגנון שיקשה על סטייה מתואי זה. העוגן הנומינלי שנבחר בישראל — כמרכיב המשקים הקטנים והבינוניים הפתוחים לסחר בינלאומי — הוא שער החליפין.

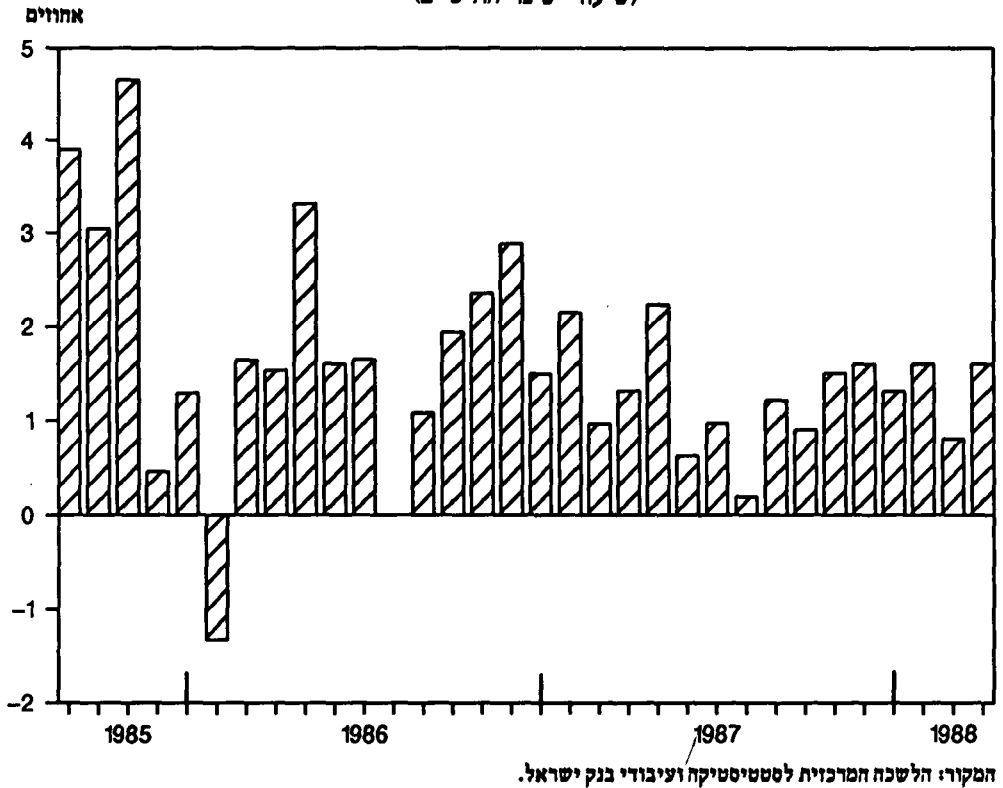
לוח ג' - 1

התפתחות האינפלציה בישראל, 1970 עד 1987
(אחוזים לשנה)

מחירי התוצר	מדר המחירים לצרכן	מדר המחירים לצרכן	העליה כמשך התקופה
(ממוצעי שנים)			
14.2	12.7	15.4	1973-1970
39.7	38.8	41.2	1978-1974
113.1	110.6	118.9	1982-1979
149.7	145.6	190.7	1983
391.8	373.8	444.9	1984
256.8	304.6	185.2	1985
50.7	48.2	19.7	1986
20.3	19.9	16.1	1987

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

דיאגרמה ג' - 1
מדר המחירים לצרכן, 1985 עד 1988
(שיעורי שינוי חודשיים)

ייצוב שער החליפין מגביל את התפתחות המחירים של מוצרי היצוא והיבוא, ובכך משפיע גם על מחירי המוצרים האחרים; זאת בכפופות לגורמי הביקוש וההיצע הקובעים את יחסי המחירים בין קבוצות המוצרים השונות. ב. הבטחת תנאי רקע נאותים, שיצמצמו ככל האפשר את הלחצים לסטייה מהתוואי המתוכנן של אמצעי השליטה, וישכנעו את הציבור ביכולתה של הממשלה להתמיד במדיניותה לאורך זמן. במקרה של ישראל, שבה משמש שער החליפין כאמצעי השליטה הנומינלי, נועדו האמצעים המשלימים למנוע לחץ על שער החליפין דרך אברן יתרות מטבע חוץ, והיווצרות פער גדול מדי בין התפתחות המחירים הסחירים והבלתי סחירים במשק. האמצעי המרכזי להשגת מטרה זו הוא ריסון הגירעון התקציבי, בייחוד דרך צמצום גידולן של הוצאות הסקטור הציבורי. גם למדיניות המוניטרית נועד תפקיד חשוב במסגרת זו.³ נוסף על כך הופעלו בישראל גם מדיניות שכר ופיקוח ישיר על המחירים. הגרלת הסיוע האמריקאי תרמה גם היא להגברת האמינות של תכנית הייצוב.

³ בתנאים של שער חליפין יציב יש למדיניות המוניטרית השפעה ישירה רבה על יתרות מטבע חוץ ודרך השלכות שיעור הרבית המקומי על הרכב הנכסים של הציבור. השפעת המדיניות המוניטרית על הביקושים מורגשת בעיקר בתחום המלאים, נכסי ההשקעה ובני הקיימא. מאחר שרכיב היבוא בנכסים אלה גבוה, יש למדיניות המוניטרית השפעה ישירה מצומצמת יותר על הביקוש לתוצר ועל מחירי המוצרים הבלתי סחירים. זאת ועוד: השפעה זו נסתרת, לפחות בחלקה על ידי השפעה נגדית של שיעור הריבית על היצע התוצר.

לוח ג' - 2

מדדי מחירים נבחרים, 1985 עד 1988
(העלייה או הירידה (-) במשך התקופה, במונחים שנתיים, אחוזים)

1988	1987				1986				1987	1986	1985	המשקל במדד המחירים לצרכן*
	VI	III	II	I	VI	III	II	I				
I												
18	19	10	16	19	31	13	30	7	16	20	185	1000
14	18	13	21	22	20	15	30	3	18	17	186	938.9
21	12	8	12	23	4	7	48	15	14	17	189	186.1
91	36	-22	-24	-9	249	-7	18	95	-7	65	179	61.1
21	15	15	14	18	35	2	13	-26	16	4	192	229.9
13	9	16	14	22	8	12	36	8	15	15	249	228.0
18	22	9	17	18	38	13	28	7	16	21	171	772.0
17	20	18	14	32	12	11	22	16	21	15	153	
28	14	25	22	35	18	22	36	21	24	24	136	
13	12	26	21	39	11	19	25	18	24	18	151	
-98	9	12	20	30	-5	11	1	17	18	6	167	
5	-11	-1	-4	39	0	-2	2	0	4	0	145	
2	7	0	-1	60	1	7	5	13	14	7	163	
	53	9	55	0	71	9	0	157	27	48	155	

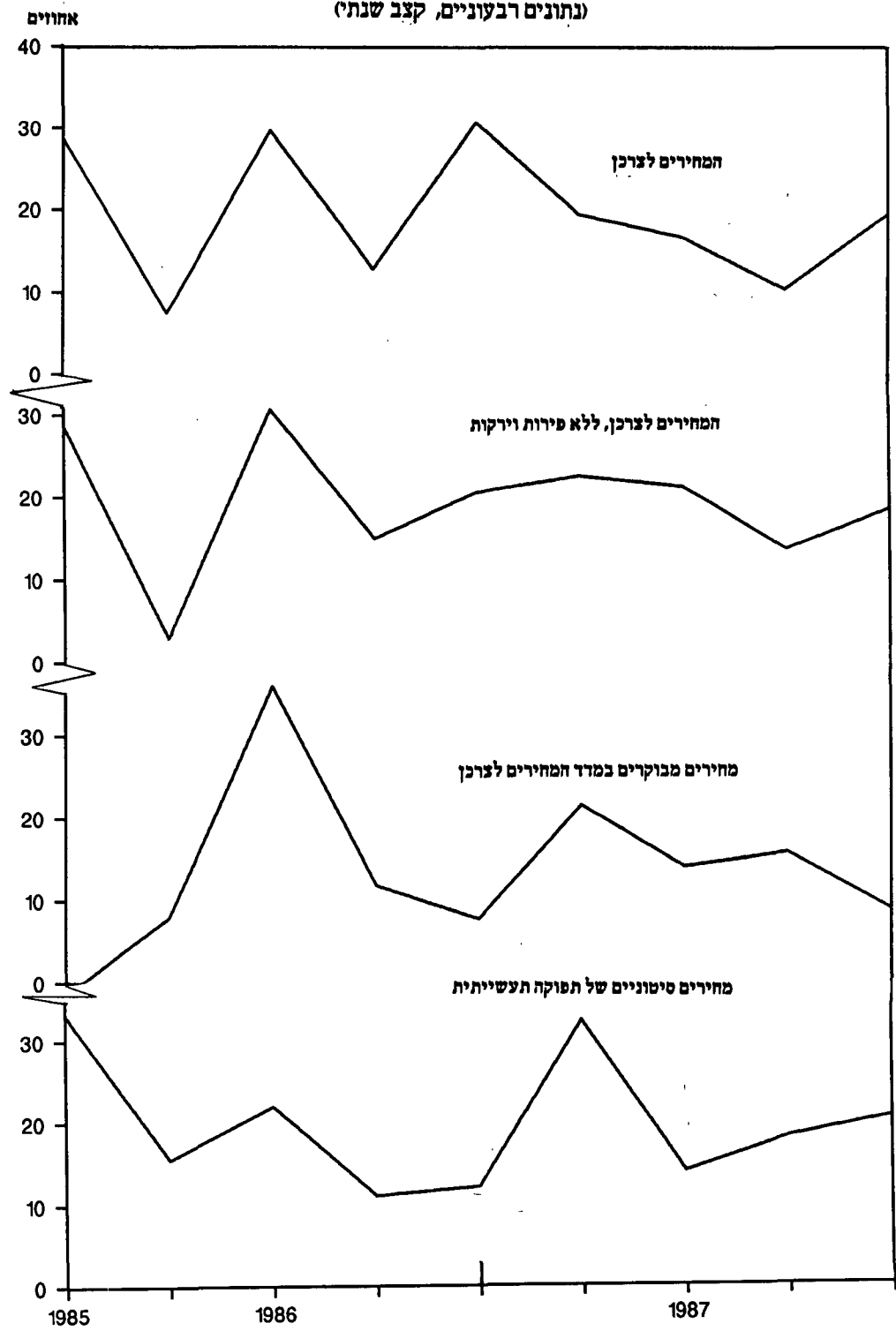
(1) מדד מחירי המוצרים המבוקרים כולל את הסעיפים הבאים במדד המחירים לצרכן: קמח, ביצים, בשר קפוא, עופות קפואים, שמנים ומרגרינה, חלב ומוצריו, מסי עיריה, חשמל, מים וגז לשימוש ביתי, גז ילידים, חינוך יסודי, בית ספר תיכון, סיגריות וטבק, נסיעות עירוניות ובין עירוניות, שירותי רואר וטלפון, דלק, שמן ורשימות נהיגה.

(2) סל של 5 מטבעות: ארה"ב, גרמניה, בריטניה, צרפת ויפן.

(*) על בסיס 1985.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הביטוח הלאומי ובנק ישראל.

דיאגרמה ג' - 2
שיעורי שינוי של מדדי מחירים שונים, 1985 עד 1987
(נתונים רבעוניים, קצב שנתי)

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

מאז הפעלת תכנית הייצוב ועד אוגוסט 1986 יוצב שער השקל ביחס לדולר. על רקע היחלשותו של הדולר ביחס למטבעות אחרים הביאה מדיניות זו לפיחות לא מתוכנן של השקל ביחס לסל רחב יותר של מטבעות. לפיכך הוחלט באוגוסט 1986 על ייצוב השקל ביחס לסל של חמשת המטבעות העיקריים בסחר החוץ של ישראל. במקביל, הוחל בסוף 1985 בהסרת חלק מהמגבלות, שהוטלו עם הפעלת תכנית הייצוב. כך הוסרו המגבלות על השכר, והוחל בהסרה הדרגתית של הפיקוח על המחירים, תוך התאמת מחירי מוצרים שנותרו בפיקוח; כן הופחתו שיעורייה של הריבית הריאלית, שהאמירו מאוד עם הפעלת תכנית הייצוב. כנגד זאת נמשך הריסון התקציבי, תוך הפחתה נוספת של גירעון הסקטור הציבורי.

שלב הסרת המגבלות, המיועד להחזיר את המשק לתפקוד נורמלי, היה שלב קריטי להצלחת תכנית הייצוב. מאחר שבמהלכו נחשף המשק לסיכונים של התפרצות אינפלציונית מחודשת, ושל התחרשות הקשיים במאזן התשלומים. סכנות אלה לא מומשו, ובכך נוצר בסיס למיציאת היתרונות של תכנית הייצוב לאורך זמן. עם זאת לא הושגה במהלך 1986 הפחתה נוספת של שיעור עליית המחירים; כמו כן עלה מאוד השכר, ושיעור עלייתם של מחירי המוצרים הבלתי סחירים היה גבוה מזה של מוצרי היצוא והיבוא. (ראה להלן). על רקע זה נוצרו ציפיות, כי הממשלה תפחת את שער השקל. ציפיות אלה גררו ציפיות להעלאות מחירים בעתיד, ובכך הגבירו הן את היענות היצרנים לתביעות שכר, והן את נכונותם של הצרכנים לשלם מחירים גבוהים יחסית. תגובות אלה חזרו והגבירו את הלהצים לפיחות, וזאת במיוחד על רקע מצוקתם של חלק מהיצואנים, שנפגעו מהשינויים ביחסי המטבעות בעולם ומקשיים בשוקי יצוא מסוימים.

בינואר 1987 פחת השקל ב־11 אחוזים. ההחלטה על פחות זה התבססה על ההנחה, שפיחות נומינלי לא יביא לעלייה של רמת המחירים בשיעור דומה, אלא יאפשר להתגבר על קשיחיות מחירים, המקשות על המעבר למבנה הולם יותר של מחירים יחסיים ושל תמורות להון ולעבודה. כדי להאריך את טווח הזמן לפעולתו של מנגנון תיקון זה, לוה הפיחות הנומינלי בהסכם עם המעבידים וההסתדרות, הסכם שצמצם את תגובת עליות השכר לפיחות, וזאת באמצעות צמצום תשלומי המעסיקים למוסד לביטוח לאומי ב־2.7 אחוזים מהשכר ודחיית תשלום תוספת היקור באותו שיעור. כן הוסכם, במסגרת החוק לייצוב המשק, להאריך את הפיקוח על המחירים עד למאס 1988, ולהקפיא חלק ממחירי המוצרים המסובסדים עד אז (כמפורט להלן).

במקביל לכך פעל בנק ישראל להעלאות הריבית הנומינלית מתוך חשש להאצת עליית המחירים. בריעבד היה שיעור עלייתם של המחירים מתון מן הצפוי, והריבית הריאלית עלתה. בריע השני הוחל בהפחתת הריבית הנומינלית, אך רק בריע האחרון של השנה התבטאה הפחתה זו בירידת הריבית הריאלית. ב־1987 השתדרה הרפיה מסוימת בריסון התקציבי. נוסף על הפחתת התשלומים לביטוח לאומי הורדו גם שיעורי מס ההכנסה, וכן נמשך, כאמור, תהליך הסרת הפיקוח על המחירים.

3. התפתחות מחירי המוצרים הסחירים והבלתי סחירים

מאז הפעלת תכנית הייצוב שימשה השליטה על שער החליפין, כאמור, כאמצעי המרכזי להכוונת התפתחות המחירים. לפיכך ראוי לבדוק כיצד התפתחו מחירי המוצרים המושפעים ישירות ממדיניות שער החליפין, כיצד התפתחו המחירים האחרים, ומה היו הגורמים להבדלים בהתפתחות בין שתי קבוצות המחירים. בבחינה זו נתמקד במחירי מוצרים סופיים, מאחר שמדרי המחירים החשובים (כמרד המחירים לצרכן ומרד מחירי השימושים) הם מרדי מחירים של מוצרים סופיים.

שער החליפין משפיע ישירות על מחירי המוצרים הסחירים — קרי מוצרי יבוא, יצוא ותחליפיהם המקומיים. כן מושפעים מחירי מוצרים אלה מהתפתחות המחירים במטבע חוץ, משינויים במערכת המיסוי וההגבלות על סחר החוץ, מהפיקוח על המחירים ומגורמי היצע וביקוש מקומיים. בגלל הקושי הכרוך בקביעת ההגדרה המדויקת של

⁴ גורמי הביקוש וההיצע המקומיים מתבטאים בהשפעה של מחירי המוצרים הבלתי סחירים על מחירי הסחירים. במוצרי היבוא מתבטאת השפעה זו במתח השיוק, במחיר השירותים המקומיים הנלוים וכדומה.

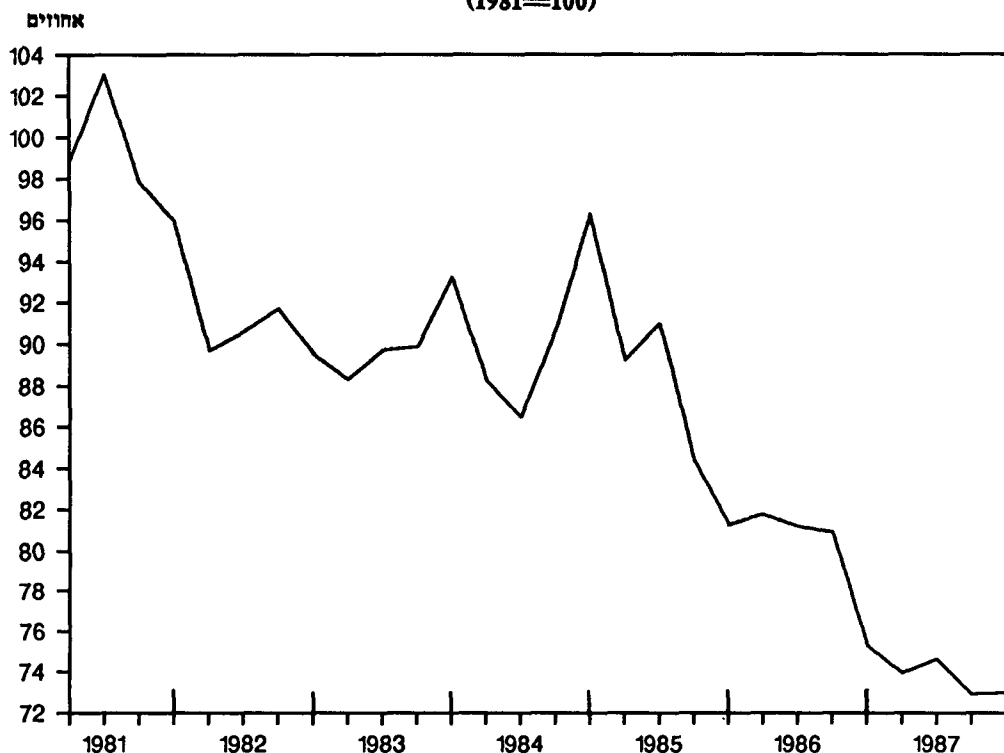
לוח ג' - 3

אינדיקטורים להתפתחות מחירי המוצרים הסחירים והבלתי סחירים, 1985 עד 1987
(מדרי מחירים = 100 (1986)

מחירי החשבונאות הלאומית							מדד המחירים לצרכן
תוצר			אומדן				
שימושים מקומיים	מקומי	תעשייתיים	למוצרים	המדר	הכללי		
יבוא	יצוא	מקומיים	תעשייתיים	למוצרים	המדר	הכללי	
1985	71.7	76.9	67.8	67.2	71.6	70.1	67.5
1986	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1987	117.0	115.9	121.2	120.3	114.1	113.7	119.9
III 1985	91.0	95.7	80.7	83.1	89.7	87.5	83.7
IV	91.6	97.0	86.6	85.4	93.7	91.7	91.1
I 1986	94.3	98.1	89.3	90.6	94.5	93.6	92.3
II	97.0	98.0	99.3	100.3	98.7	99.0	98.4
III	102.2	100.0	102.2	102.3	101.8	102.2	101.4
IV	105.8	103.7	106.9	106.7	105.0	105.2	108.0
I 1987	114.5	112.4	112.3	110.7	108.7	108.4	113.7
II	113.9	115.7	116.3	121.2	113.3	112.7	118.5
III	117.6	115.3	123.2	122.4	114.8	114.8	121.1
IV	122.0	119.8	127.7	126.6	119.7	118.9	126.1
שיעורי שינוי (אחוזים)							
1986	39.5	30.0	47.5	48.8	39.7	42.7	48.1
1987	17.0	15.9	21.2	20.3	14.1	13.7	19.9
רביע אחרון 1986	15.5	6.9	23.4	24.9	12.1	14.7	18.6
רביע אחרון 1985							
רביע אחרון 1987	15.3	15.5	19.5	18.7	14.0	13.0	16.8
רביע אחרון 1986							
דצמבר 1986	-	-	-	-	12.4	14.4	19.6
דצמבר 1985							
דצמבר 1987	-	-	-	-	14.8	13.9	16.1
דצמבר 1986							

- 1) סחורות ושירותים, למעט יבוא ביטחוני ישיר, דלק ויהלומים ותמורות לגורמי ייצור בחו"ל.
 - 2) סחורות ושירותים למעט יהלומים ותמורות לגורמי ייצור מחו"ל.
 - 3) למעט יבוא ביטחוני ישיר.
 - 4) לפי חלוקה ארעית זו נכללים במוצרים הבלתי סחירים כל השירותים (למעט נסיעות לחו"ל), ירקות ופירות, אגרות, גז, חשמל, חלב ומוצרים, ביצים, לחם ודברי מאפה; יתר סעיפי מדד המחירים לצרכן ממוינים כסחירים, ומשקלם במדד כ-42 אחוזים.
- ה מקור: נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

ד י א ג ר מ ה ג' - 3
יחס מחירי המוצרים הסחירים והבלתי סחירים במדד המחירים לצרכן* 1981 עד 1987
(1981=100)

* לפי המיון בלוח ג'-3.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובידודי בנק ישראל.

המוצרים הסחירים, ובגלל בעיות סטטיסטיות⁵, אנו מביאים בלוח ג'-3 מספר אינדיקטורים להתפתחות מחירי המוצרים הסחירים והבלתי סחירים. בהערך נתונים חודשיים של חלק מהאינדיקטורים, אנו לומדים על התפתחות המחירים במשך השנה מהשוואה בין רמותיהם ברביע האחרון של כל תקופה. א. מחירי היבוא של הסחורות והשירותים בחשבונאות הלאומית (בניכוי יבוא ביטחוני ישיר, דלק ויהלומים) עלו במשך שנת 1987 ב-15 אחוזים; גם מחירי יצוא הסחורות והשירותים בחשבונאות הלאומית (בניכוי יהלומים) עלו בשיעור זה (בהשוואה ל-16 אחוזים ול-7 אחוזים בשתי הקבוצות בהתאמה אשתקד)⁶.

⁵ למעשה ניתן לומר, שקיימת מידה מסוימת של תחלופה בין מרבית המוצרים במשק לבין המוצרים הנסחרים ממש בשווקים הבינלאומיים, כך שקיימת מידה מסוימת של שרירותיות בהגדרת תחילפי היבוא והיצוא.

האינדיקטורים הנשענים על מדד המחירים לצרכן אינם מכסים שימושים אחרים במשק. כנגדם מדדי מחירי היבוא והיצוא בחשבונאות הלאומית אינם כוללים תחילפי יבוא ותחילפי יצוא. כמו כן כוללים נתוני היבוא בחשבונאות הלאומית גם יבוא תשומות ליצור (פרט לדלק ויהלומים, שאותם יש בידינו לנכות).

⁶ יש לציין, כי עליית המחירים המקומיים של מוצרי היבוא היתה מהירה במידה רבה מעליית שער החליפין של השקל ביחס לסל המטבעות ב-1986, ואילו ב-1987 הצטמצם מאוד פער זה. הסיבה לצימצום הפער נעוצה בהאטת עליית מחירי היבוא לישראל במונחי מטבע חוץ וכשינויים במיסוי סחר החוץ. (ראה פרק ד').

ב. חלוקת מדר המחירים לצרכן לפי ענף מקור מעלה, שמחירי מוצרי התעשייה, שהם המוצרים הסחירים יותר במדר זה, עלו בכ" 14 אחוזים ב" 1987, לעומת כ" 12 אחוזים ב" 1986.

ג. חלוקה מפורטת יותר, אך ארעית, של מדר המחירים לצרכן בין מוצרים סחירים לבלתי סחירים⁷ מצביעה על עלייה של כ" 15 אחוזים במחירי המוצרים הסחירים ב" 1986 ועלייה של כ" 13 אחוזים ב" 1987.

על אף השונות באינדקטורים השונים, ניתן לומר, שקצב עלייתם השנתי של מחירי המוצרים הסחירים ב" 1987 נע סביב 15 אחוזים. כן מלמדים הנתונים כי שיעורי גידול אלה היו נמוכים משיעורי הגידול של המדרים הכלליים, כמדר מחירי השימושים המקומיים, מדר מחירי התוצר ומדר המחירים לצרכן, שעלו בשיעורים שבין 16 ו-20 אחוזים. במלים אחרות: בשנתיים אלה התנהל כמשק תהליך של ייסוף ריאלי. תהליך זה נחלש בשנת 1987 בהשוואה לשנת 1986: כך, למשל, פחת היחס שבין מחירי היבוא לשימושים המקומיים בחשבונאות הלאומית בכ" 6.5 אחוזים בין הרביע האחרון של 1985 לרביע האחרון של 1986, ואילו מרבית זה ועד לרביע האחרון של 1987 פחת יחס זה רק בכ" 3.5 אחוזים.

4. מקורותיו של הייסוף הריאלי

ראינו, שקצב עלייתם של מחירי המוצרים הבלתי סחירים כמשק בשנתיים האחרונות היה מהיר מזה של מחירי המוצרים הסחירים, המושפעים במידה רבה מהתפתחות שער החליפין והמחירים בחו"ל. מכאן, שניתוח התפתחותה של רמת המחירים הכללית מחייב לנתח את הגורמים, שהביאו לעלייה המהירה יותר של מחירי המוצרים הבלתי סחירים או, במלים אחרות — לייסוף ריאלי. מאחר שתהליך הייסוף מאפיין לא רק את השנה הנסקרת, אלא גם את קודמתה, נבחן את התפתחות הגורמים לייסוף במשך שתי שנים אלו.

(1) גורמי ביקוש

כאשר קצב גידולם של הביקושים המקומיים מהיר מזה של התוצר, נוצר לחץ לייסוף ריאלי, מאחר שגדל גם הביקוש למוצרים בלתי סחירים, והגברת ייצורם של אלה מחייבת בדרך כלל עלייה של מחיריהם יחסית למחירי המוצרים הסחירים (בעוד שהגדלת הביקוש למוצרים הסחירים מסופקת על ידי הגדלת עודף היבוא)⁸.

כפי שמראה לוח ג' 4, גדלו השימושים המקומיים (למעט יבוא ביטחוני ישיר) בכ" 8.3 אחוזים ב" 1986, בעוד שהתוצר גדל רק בכ" 3.3 אחוזים, ובכך היה כדי ללחוץ לייסוף ריאלי⁹. לעומת זאת, ב" 1987 עלו השימושים המקומיים והתוצר בשיעורים דומים — 5.8 אחוזים ו-5.2 אחוזים בהתאמה — כך שהפער ביניהם לא התרחב השנה, ולא נוצר אפוא לחץ לייסוף נוסף ממקור זה; גם הנתונים על ההתפתחות במשך השנה מצביעים על הפחתת הלחץ לייסוף¹⁰. עם זאת ייתכן, שעצם גידולו המהיר של התוצר יצר צווארי בקבוק בייצור — וזאת על רקע המשך השינויים ברפואי הביקוש כמשק. (ראה פרקים א', ב' ו' ר').

בשנת 1987 פעלו שני תהליכים נוספים, שהיה בהם כנראה, כדי לתרום לייסוף ריאלי, אך קשה לעמוד על חשיבותם הכמותית: (א) גידול מהיר של היצוא: אם גידול היצוא נבע משיפור התנאים העומדים בפני היצואנים הישראליים בחו"ל, או מהגדלת כושר הייצור בכיוון היצוא — ניתן לומר, כי הוא שיקף צמצום של משקל המשאבים המופנים לכיווני ייצור אחרים, ובכך היה כדי ללחוץ על מחיר המוצרים הבלתי סחירים. (ב) הסטת

⁷ לפי חלוקה זו כוללים המוצרים הבלתי סחירים פירות וירקות טריים, שירותים למיניהם (למעט נסיעות לחו"ל), גז, חשמל ומים, חלב ומוצרי, ביצים ולחם ודברי מאפה; יתר המוצרים נחשבים לסחירים.

⁸ הקשר ההיסטורי שבין השינויים בשער החליפין הריאלי ובין גודל הביקושים יחסית לתוצר מוצג ברוח בנק ישראל לשנת 1986, בריאגמה ו' 2.

⁹ על ניתוח הגורמים להגדלת הביקושים כמשק ותפקיד ההתפתחויות המוניטריות בו ראה פרקים ב' ו' רח'.

¹⁰ לפי הנתונים הרבעוניים, היה גידולו של התוצר במשך שנת 1987 נמוך יותר מאשר במשך שנת 1986; תמונה זו מושפעת במידה רבה מתנודתיות רבעונית.

לוח ג' - 4

גורמים ונתוני רקע להתפתחות המחירים, 1985 עד 1987
(אחוזים)

רביע אחרון של השנה		ממוצע שנתי			
1987	1986	1987	1986	1985	
					1. השינוי במחירי היבוא והיצוא
15.3	15.5	17.0	39.5	305.3	א. יבוא סחורות ושירותים אורחיים
15.5	6.9	15.9	30.0	270.0	ב. יצוא סחורות ושירותים
17.9	5.0	14.1	31.8	284.9	ג. יבוא חומרי גלם
					2. השינוי הריאלי בתוצר ובשימושים
3.1	5.9	5.2	3.3	3.7	א. התוצר המקומי הגולמי
					ב. השימושים המקומיים, למעט יבוא
4.9	11.2	5.8	8.3	-2.2	ביטחוני ישיר
9.8	-0.5	9.2	2.3	6.2	ג. יצוא סחורות ושירותים
					3. השינוי הצומינילי בעלות העבודה
27.8	46.7	27.0	47.8	154.8	א. השכר בסקטור העסקי
					ב. עלות העבודה ליחידת תוצר
-	-	21.6	56.3	245.0	בסקטור העסקי
					4. משקל גירעון הסקטור הציבורי בתוצר
-	-	-0.1	2.8	-2.2	א. גירעון (-)/עודף (+) כוללי
-5.1	-2.3	-2.8	-3.4	-8.8	ב. גירעון (-)/עודף (+) מקומי
					5. ההתפתחות המוניטרית
58.8	116.2	60.2	169.4	351.5	א. גידול אמצעי התשלום
35.4	21.5	36.8	44.3	309.0	ב. גידול M3
					ג. שער הריבית הריאלי
8.2	2.0	20.8	7.8	19.8	הממוצע על האשראי הבנקאי

- 1) שיעורי שינוי בסעיפים 1, 2, 3, 5א' רכב, מתייחסים לתקופה המקבילה בשנה הקודמת. בסעיפים 4 ו-5ג' ניתנות הרמות לרביע האחרון.
 - 2) נתוני החשבונאות הלאומית. למעט יבוא ביטחוני ישיר, דלק ויהלומים.
 - 3) נתוני החשבונאות הלאומית, למעט יהלומים.
 - 4) נתוני סחר החוץ בשער החליפין הרשמי; למעט דלק ויהלומים.
 - 5) נתוני החשבונאות הלאומית. ראה לוח ה'-1.
 - 6) נתונים כספיים. כולל תשלומי ריבית, ראה לוח ה'-6.
 - 7) במתחים שנתיים.
- ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל, עיבודי בנק ישראל.

הביקושים לכיוון המוצרים הבלתי סחירים: על מגמה זו מצביעה התפתחות תוספת התעסוקה ב־1987. (ראה פרק 7'). יש לציין גם, כי הרכב הביקוש להשקעות התפתח השנה בכיוון הבלתי סחיר (דבר שהתבטא בעליית משקל הבנייה ועבודות העפר בהשקעה); קשה יותר לקבוע את כיוון ההתפתחות של הרכב הביקוש לצריכה.

(2) גורמי היצע

ייסוף ריאלי כמשק יכול לנבוע גם מגורמי היצע — עליית שכר גבוהה מזו הנגזרת מהתפתחות הביקושים, מדיניות המחירים והמיסוי של הממשלה או קשיים בתחום הייצור. גורמים כאלה יכולים להביא לעליית המחיר היחסי של המוצרים הבלתי סחירים גם ללא תמיכה של ביקושים, אך זאת במחיר פגיעה בפעילות הכלכלית. בשנת 1986 עלה מאוד השכר, וזאת במידה רבה בתגובה לריסון יתר שלו בתכנית הייצוב. השיעור הכולל של עליות השכר באותה שנה הושפע גם מלחצים להעלאות שכר בענפים שהביקוש להם נחלש, במקביל להעלאות בענפים משגשגים; נראה שנכונותם של המעסיקים להעלות שכר הושפעה מציפייה, כי הממשלה תנטרל את הפגיעה ברווחיותם באמצעות פחות או מדיניות אחרת המסתגלת להעלאות השכר. כן בלטו ב־1986 קשיי ההתאמה של הייצור לשינויים בתנאים הכלכליים בארץ ובחו"ל (שינויים שמקורם בהאטת האינפלציה, בצמצום גירעון הממשלה, בהתפתחות שערי המטבעות בעולם ובקשיים בחלק משוקי היצוא של ישראל). נראה, שגורמים אלה עלו בעוצמתם על ההשפעות המקלות של ירידת שיעורי הריבית הריאליים והוזלת התשומות המיובאות (לוח ג'4). בסוף 1986 ירד גם היצע התוצרת החקלאית הטרייה, ולבסוף — קצב העלאתם של מחירי השירותים שבשליטת הממשלה היה מהיר מזה של מחירי הסחורות (שמשקל המוצרים הסחירים בהן רב יותר מאשר בשרותים).

במהלך שנת 1987 נחלשו במידה רבה גורמי ההיצע המגבילים, שכלמו את היענות התוצר להגדלת הביקושים ב־1986. כך גברה, מצד אחד, התאמתו של הייצור לשינויים בתנאי הביקוש בארץ ובחו"ל ומצד אחר — הורגשו השפעותיה של תכנית הייצוב, ובפרט של האטת האינפלציה (ראה להלן). על כך נוספו ההשפעות של הורדת מס ההכנסה, היחלשות חלק מהקשיים בשוקי היצוא והגדלת היצע המוצרים החקלאיים. הפחתת ממדי הפיקוח על המחירים תרמה גם היא לייעול הפעילות הכלכלית (אף שהיא גם הסירה מחסום בפני חלק מעליות המחירים). עלות העבודה המשיכה לגדול ב־1987, אם כי בקצב איטי יותר מאשר ב־1986. (לוח ג'4). השכר הנומינלי למועסק בסקטור העסקי עלה ב־28 אחוזים בין הרביעי האחרון של 1986 ובין הרביעי האחרון של 1987, ובהתחשב בגידול הפרייון ובהפחתת המסים על הביטוח הלאומי, גדלה עלות העבודה הנומינלית ליחידת תוצר בכ־20 אחוזים. למרות שבתהליך עליית השכר היה גם השנה משקל לגורמים מוסדיים (כמו הסדר שכר המינימום), קשה לקבוע, ששיעור עליית השכר היה גבוה מזה של תרומת העבודה לייצור¹¹. ממילא לא ניתן גם לקבוע, שבי־1987 גבר הלחץ מצד השכר בכיוון של ייסוף ריאלי.

ב־1987 עלתה, כאמור, הריבית הריאלית במשק בהשוואה לשנה הקודמת. אף שהדבר סייע לבלימה, או דחייה של חלק מהביקושים, היה בכך גם כדי להגדיל את עלויות הייצור, תוך פגיעה יחסית ביצרנים הנזקקים לרכיבים היקרים של האשראי (במיוחד בענפים הבלתי סחירים — ראה פרק 1').

מחיריהן של התשומות לייצור מיבוא (למעט דלק ויהלומים) עלו ביתר מהירות מאשר ב־1986. השנה התייקר חלק ממחירי האנרגיה לאחר ירידתם אשתקד, אם כי בשתי השנים לא העבירה הממשלה למשתמשים המקומיים את מלוא השינוי במחירי יבוא הדלק למשק.

השנה המשיכה הממשלה להעלות את מחירי השירותים שבשליטתה בקצב מהיר מזה של הסחורות שבשליטתה.

ל ס י כ ו ם :

בשנת 1986 חברו גידול ניכר של הביקושים המקומיים וקשיים שונים בצד ההיצע ליצירת לחץ ניכר לייסוף ריאלי. השפעות אלה נחלשו במידה רבה ב־1987, אם כי גם בשנה זו עדיין ניתן להצביע על כוחות מסוימים

¹¹ במלים אחרות: לא ניתן לקבוע, כי שיעור עלייתו של השכר הריאלי למעסיק במשך השנה היה גבוה משיעור עליית התפוקה השולית של העבודה.

שלחצו בכיוון של ייסוף ריאלי. הדבר התבטא בהאטת שיעור הייסוף, כלומר הפער שבין התפתחות מחירי המוצרים הסחירים ליתר המחירים במשק.

יש לציין, שירידת שער החליפין הריאלי בשנתיים האחרונות באה על רקע מגמה של ייסוף ריאלי לאורך זמן; זאת מעבר לתנודות המחזוריות, שמקורן בהתפתחויות ביקוש והיצע בטווח הקצר ובטווח הבינוני. על מגמה זו מעידה התפתחות היחס בין מחירי הרכיבים הסחירים והבלתי סחירים של מדר המחירים לצרכן בדיאגרמה ג' 3, המבוססת על החלוקה הארעית של מדר זה, שמובאת בלוח ג' 3. גם דיאגרמה ז' 2 מצביעה על אותה תופעה תוך שימוש באינדיקטורים חלופים; אותה דיאגרמה מלמדת גם שתופעת הייסוף לאורך זמן לא שיקפה גידול מקביל כרמת הביקושים המקומיים יחסית לתוצר. נראה שמגמה ארוכת טווח זו קשורה לשינויים שאירעו במשך הזמן במבנה הביקושים והייצור. כך, אם הגרלת כושר הייצור של המשק הופנתה במידה רבה לייצור מוצרים סחירים, בעוד שהתפתחות הביקושים במשק לא נטתה בכיוון זה, היה עלינו לצפות להתייקרות יחסית של מחירי המוצרים הבלתי סחירים לאורך זמן.

בראשית השנה בלטה תגובה מתונה יחסית של המחירים, ובכלל זה מחירי המוצרים הסחירים, לפיחות שנערך בינואר. התאמת המחירים לפיחות נמשכה ברביע השני של השנה, ואילו ברביע השלישי הואט מאוד שיעור עליית המחירים; אולם האטה זו היתה זמנית ובסוף 1987 ובראשית 1988 הואצה שוב עליית המחירים. אין לנו הסבר מלא להתפתחות המחירים מרביע לרביע. עם זאת נראה, כי מהלך המחירים על פני השנה הושפע מהתפתחות הרבעונית של השכר, מהפיחות הקל של סוף השנה, שלווה בציפיות לפיחות גבוה יותר בהמשך, וממהלך הריבית הריאלית. כמו כן אנו משערים, כי במקרים רבים הגיבו המחירים בפיגור לגורמים השונים הפועלים עליהם. שני גורמים עשויים להסביר את הגדלת הפיגורים בהתאמת המחירים בשנתיים האחרונות: עיכוב העלאת מחירים בפיקוח על ידי הרשויות והקטנת התמריץ להתאמה תכופה של מחירים שאינם מפוקחים בעקבות האטה שיעור האינפלציה. אם גברו הפיגורים בהתאמת המחירים בעקבות תכנית הייצוב, יש בכך כדי להגביר את מידת ההתמדה של התהליך האינפלציוני. גורמים נוספים שיש בהם כדי לפעול באותו כיוון הם הקושי שבהתאמת המחירים היחסיים במשק באמצעות הורדות מחירים, והתגברות התחושה בדבר התייצבות המשק במדרגת אינפלציה חדשה של כ-20 אחוזים, לאחר שנתיים של עליות מחירים בשיעור זה. על רקע זה אפשר להעריך, שהפיחות של ינואר בלם, לפחות זמנית, את עליית השכר הריאלי, ואולי גם מיתן את שיעור הייסוף במשך השנה.

5. בלימת האינפלציה וחידוש הצמיחה

האצת האינפלציה במהלך שנות השבעים וכמחצית הראשונה של שנות השמונים היתה קשורה קשר הדוק לשתי בעיות יסוד אחרות, שעמן נאבק המשק הישראלי באותה תקופה: בעיית מימון הממשלה ומאזן התשלומים ובעיית ירידתם של שיעור הצמיחה ושל שיעור גידול הפריזון. קשר זה היה דו סטרי: מצד אחד, שיקפה התפתחות האינפלציה במידה רבה את הרכיבים שבהן ניסתה המדיניות הכלכלית להתמודד עם הבעיות האחרות בטווח הקצר, ומצד האחר — גרמה האינפלציה להתמרת בעיות אלה לאורך זמן, דרך השפעותיה המזיקות על יעילות הייצור והקצאת המקורות במשק. נזקים אלה נבעו מצירוף של שלושה גורמים: (א) הגברת התנודתיות של המחירים היחסיים ושל רמת המחירים הכללית, שלווה בהתגברות אי-הוודאות במשק; (ב) כישלון המאמצים להתאמת מערכת המסים המוטלים על הסקטור העסקי לתנאי האינפלציה; (ג) הקשיים בהשגת תיאום מלא בין מערכות ההצמדה וההתאמה השונות. על רקע זה לוותה תקופת האינפלציה הגבוהה בהגדלת המשאבים המוקדשים לניהול הפיננסי ולניהול המס יחסית לאלו המוקצים לניהול הייצור, בקבלת החלטות כלכליות על בסיס מידע לא מהימן, ובמקרים רבים — בהעדר פעילויות כלכליות בעלות תקופת חזור קצרה. לאינפלציה היו גם השלכות רבות על חלוקת הרכוש וההכנסה במשק — וזאת לא תמיד בכיוונים שהיה ניתן להצדיקם מבחינה חברתית או משיקולי יעילות כלכלית.

תכנית הייצוב של יולי 1985 הצליחה להביא בו זמנית להקלה רבה בבעיות המימון ולירידה תלולה של האינפלציה, ובכך תרמה ליצירת תנאים לשיפור תפקודו הכלכלי של המשק ולחידוש הצמיחה. לוח ג' 5 מציג את

לוח ג' - 5

אינדקסות לשונויות מדד המחירים לצרכן, 1970 עד 1987

שער החדשי השינוי במחירים	סטטית תקן של שינויי המחירים החדשים	סטטית תקן של המחירים היחסיים	
1970	0.8	1.2	1.9
1971	1.0	1.0	2.2
1972	1.0	1.1	2.9
1973	2.0	1.2	2.5
1974	3.8	3.5	3.5
1975	1.8	1.7	2.5
1976	2.8	1.8	3.0
1977	3.0	3.0	2.6
1978	3.4	1.6	3.1
1979	6.4	2.3	5.2
1980	7.4	2.3	3.8
1981	6.0	2.4	5.3
1982	7.2	1.7	3.2
1983	9.2	5.0	4.2
1984	15.2	5.6	3.4
1985	9.2	8.2	4.6
1986	1.6	1.2	2.7
1987	1.2	0.6	2.0

(1) ממוצע משוקלל של סטיות התקן של המחירים היחסיים של עשר הקבוצות העיקריות במדד המחירים לצרכן. המחיר היחסי של כל קבוצה מוגדר כיחס בין מדד המחירים של הקבוצה למדד הכללי של המחירים לצרכן.
ה מקור : עיבודי בנק ישראל, על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

התפתחות התנודתיות של המחירים היחסיים ושל רמת המחירים הכללית — תנודתיות שהיא אחד המקורות החשובים לאי־הוודאות במשק. מידת ההשתנות עלתה, לפי שני המדדים, במקביל להאצת האינפלציה בשנות השבעים והשמונים (והתגברה במיוחד בשנים של שינוי חר בקצב האינפלציה). בשנתיים האחרונות ירדה התנודתיות לרמה הנמוכה אף מזו של ראשית שנות השבעים, וזאת למרות ששיעור האינפלציה כיום עדיין גבוה מאשר באותה תקופה.

מאז הפעלת תכנית הייצוב פחתה התעסוקה בענף הבנקאות, שתפח בתקופת האינפלציה הגבוהה. כן נראה, שהאטת האינפלציה תרמה לגידול התוצר השנה. אף על פי כן קשה להעריך באיזו מידה המשק כבר נערך להפקת מלוא היתרונות שבהאטת האינפלציה. ניצולם של חלק מיתרונות אלה מחייב שינויים והשקעות בכוח אדם ובציור — שינויים שמטבעם צורכים זמן, וביצועם מותנה באמון שהציבור רוחש להמשך התנאים החדשים. גם ההתפתחויות בשוקי הכספים, שההתאמות בהם נוטות להיות מהירות יותר, מעידות על התאמה הדרגתית לתנאי אינפלציה נמוכה — דבר המתבטא בהמשך גידולו של הביקוש לאמצעי תשלום ובמעבר ההדרגתי לפיקדונות שקליים לא־צמודים לתקופות ארוכות. על רקע תהליך זה אין לראות בשיעור ההרחבה המהיר של המיצרפים הכספיים בשנתיים האחרונות (כפי שהוא מוצג בלוח ג' 4) עדות לקיום לחצים להאצת האינפלציה (ראה פרק ח'). מיצוי היתרונות של האטת האינפלציה ושל צמצום הגירעון הממשלתי תלוי, כנראה, במידה רבה, בהגשמת רפורמות משלימות, ובכללן הגברה של שכלול שוקי הכספים וההון ושל הליברליזציה בסחר החוץ. רפורמה אחרונה זו תתרום גם להגדלת משקל המוצרים הסחירים במשק ולהגברת יכולת השליטה על רמת המחירים באמצעות שער החליפין.

6. הפיקוח על המחירים

בעת הפעלת תכנית הייצוב ב־1985 הוטל פיקוח מלא על מחירי המוצרים והשירותים במשק, למעט פירות וירקות טריים, מוצרים המיועדים ליצוא ותשומות ליצוא עקיף. פיקוח זה סייע, ללא ספק, בהשגת הבלימה המהירה של עליות המחירים ושל הציפיות האינפלציוניות בעת הפעלת תכנית הייצוב ונתן מירווח זמן לפעולתם של האמצעים האחרים שננקטו בתכנית.

רשויות הפיקוח נהגו להתאים את המחירים שבפיקוח מעת לעת, בהתחשב בהתפתחות עלויות הייצור. בדרך כלל נשמרה מסגרת הפיקוח; עם זאת שררה ההכרה, כי הפיקוח הוא בעיקרו אמצעי זמני, מאחר שהוא פוגע ביעילות הייצור, והמשכו עשוי להגביר את הניסיונות לעקפו. ואכן, מראשית 1986 הוחל בתהליך מתמשך של צמצום הפיקוח, ועד לסוף אותה שנה ירד משקל הרכיבים בפיקוח במדר המחירים לצרכן לכ־45 אחוזים בהשוואה לכ־95 אחוזים בעת העלת תכנית הייצוב. תהליך הסרת הפיקוח נמשך ב־1987, ועד סוף שנה זו נשארו במסגרתו מוצרים בהיקף של כ־25 אחוזים מהמדר לצרכן; אלה כוללים מוצרים שהיו מבוקרים בעבר (בעיקר מוצרים בסיסיים ושירותים הניתנים ע"י הסקטור הציבורי) ומוצרים המיוצרים בתנאים לא־תחרותיים, ובעבר נדרשה הורעה מראש על העלאת מחיריהם.

תחולתו של חוק הפיקוח הוארכה פעמיים, והיא מגיעה עתה עד מארס 1989. האפשרות לחזור ולהטיל את הפיקוח על סעיפים שהוצאו ממנו יש בה משום לחץ עקיף על היצרנים.

7. התפתחות מודי מחירים שונים

א. מדר המחירים לצרכן

מדר זה עלה השנה בכ־16 אחוזים, לעומת 20 אחוזים אשתקד. במהלך השנה פחת קצב עלייתו משיעור שנתי של 19 אחוזים ברביע הראשון ל־10 אחוזים ברביע השלישי. ברביע האחרון חזר קצב העלייה לזה של הרביע הראשון, וגם בראשית 1988 היה גבוה יחסית (18 אחוזים), אם כי בניכוי הפירות והירקות נרשמה האטה. הממשלה העלתה השנה את מחירי המוצרים המבוקרים ב־15 אחוזים בדומה לאשתקד. במסגרת עסקת החבילה, שנחתמה בינואר, קיבלה הממשלה על עצמה להקפיא את מחיריהם של מספר מוצרים, ובכללם לחם אחיד ולחם לבן, בשר ועוף קפוא, ביצים וחלב; גם מחירי הסיגריות, הגו והסולר הוקפאו במשך השנה. כנגד זאת הועלה מחיר החשמל שהורד אשתקד. מחיריהם של שירותי הבריאות והחינוך הועלו בקצב מהיר במיוחד, אם כי שיעור עלייתם הואט בהשוואה לשנה שעברה (לוחות ג' ו־ג' 4).

חלוקת מדר המחירים לצרכן לפי ענפי מקור מגלה, כי המחירים של מרבית קבוצות המוצרים עלו בקצבים שבין 14 ל־17 אחוזים, עם שני יוצאים מהכלל — תוצרת חקלאית ושירותים ממשלתיים ופרטיים (ראה לוח ג' 6— ודיאגרמה ג' 4). מחירי התוצרת החקלאית ירדו השנה בכ־7 אחוזים, לאחר עלייה של כ־60 אחוזים אשתקד — הברדל המשקף את השפעת התגודות בהיצע הירקות והפירות. בניכוי פירות וירקות הואצה למעשה עליית מדר המחירים לצרכן בכאחוז ומחצה, והגיעה לכ־18 אחוזים; מחירי השירותים הפרטיים עלו בקצב מהיר — כנראה בהשפעתן של עליית מחירי שירותים ממשלתיים חלופים ושל התפתחות השכר. השנה הואצה גם עליית מחירי הדירור.

ב. המחירים הסיטוניים של התפוקה העשיתית לשימושים מקומיים

מחירים אלו עלו ב־1987 כ־21 אחוזים, בהשוואה ל־15 אחוזים ב־1986; כך הרביקה עליית מחירים אלה את עליית המחירים לצרכן, לאחר שפיגרה אחריה אשתקד. ההאצה בעליית המחירים התפורה בין מרבית קבוצות המוצרים, אך בלטה במיוחד בענפי הכרייה והחציבה, הטקסטיל, מוצרים כימיים ומוצרי נפט, מוצרים מינרליים אל־מתכתיים, מתכת בסיסית, מכונות וציוד חשמלי ואלקטרוני.

לוח ג' - 6

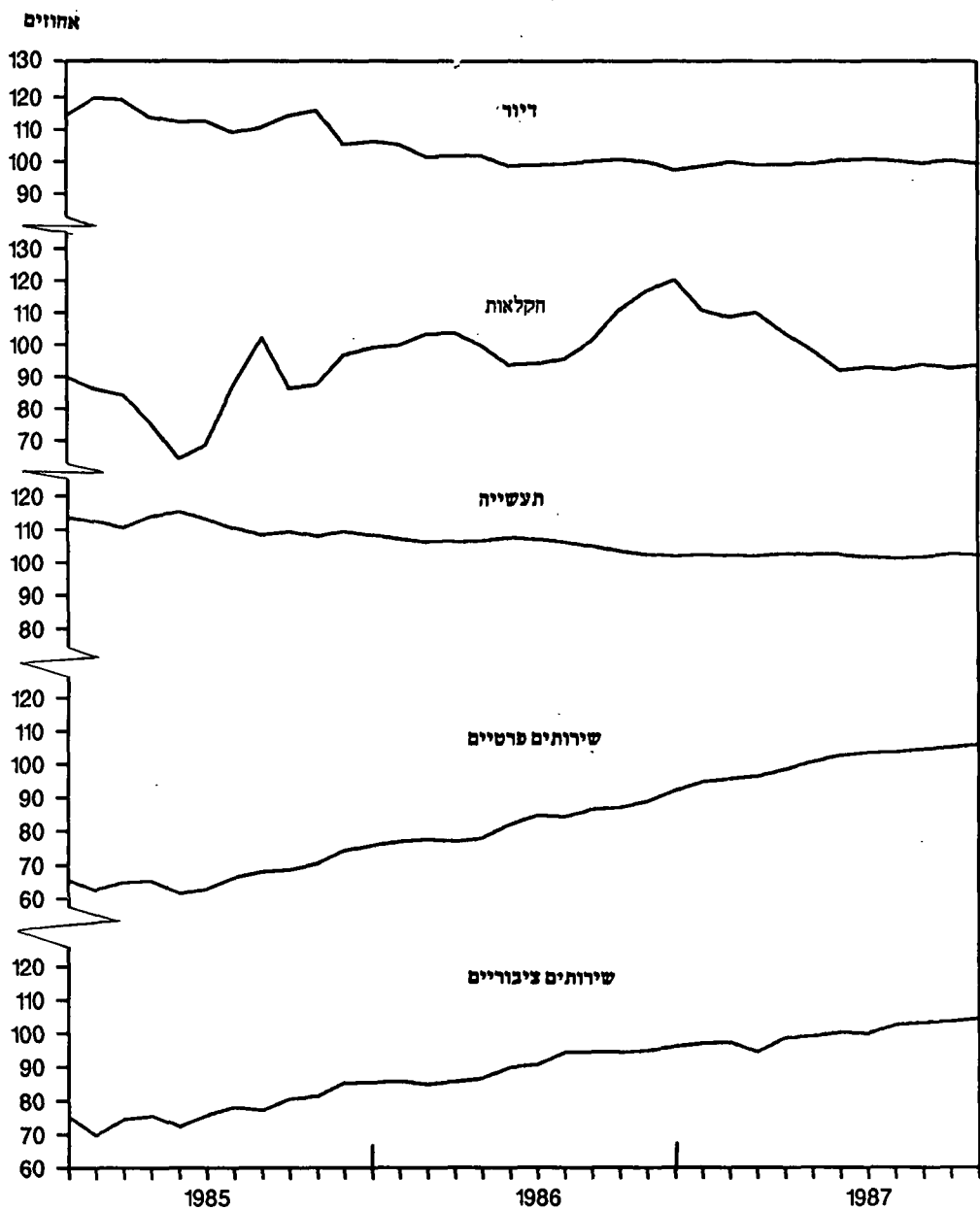
מדד מחירים לצרכן לפי ענמי משק, 1985 עד 1988
(העלייה או הירידה (-) במשך התקופה, במונחים שנתיים, אחוזים)

1988	1987				1986				1987	1986	1985	המשקל במדד המחירים לצרכן	
	VI	III	II	I	VI	III	II	I					
18	19	10	16	19	31	13	30	7	16	20	185	1,000.0	מדד המחירים לצרכן
84	27	-15	-22	-11	190	-5	29	80	-7	59	192	72.4	תוצרת חקלאית
6	23	4	17	17	12	11	25	4	15	12	158	401.7	תוצרת תעשייתית
23	15	16	15	19	36	2	14	-25	16	5	191	226.3	שירותי בנייה ודיור
15	13	18	13	21	11	6	-25	-13	16	-7	289	30.5	חשמל ומים
9	-9	23	32	24	-3	9	28	20	16	13	241	81.4	תחבורה ותקשורת
21	25	21	28	35	34	40	65	39	27	44	207	187.7	שירותים
24	20	14	18	15	20	21	187	49	17	58	286	44.7	מסים וביטוח
18	29	26	26	32	33	58	35	33	28	39	203	61.3	שירותים ציבוריים
16	30	23	44	59	61	53	36	54	38	51	191	81.7	שירותים פרטיים

• על בסיס 1985.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ד י א ג ר מ ה ג' - 4
מדדי מחירים יחסיים של ענפי מקור במדד המחירים לצרכן לעומת המדד הכללי, 1985 עד 1987
(ממוצע 1987 = 100)

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וציבורי בנק ישראל.

מדד המחירים הסיטוניים של מוצרי התעשייה לשימושים מקומיים עלה השנה בקצב מהיר מזה של עליית רכיב התעשייה במדד המחירים לצרכן, שהגיעה ל־15 אחוזים. הפרש זה נבע בעיקרו מהבדלים בהרכב שני המדדים, ולא מהבדלים שיטתיים בקצב עלייתם של אותם מוצרים.

בהקשר זה יש לציין שבמגמה ארוכת טווח עלייתם של המחירים התעשייתיים הסיטוניים לשימוש מקומי מהירה מזו של רכיב התעשייה במדד המחירים לצרכן; מגמה זו התבטאה בעלייה מצטברת של כ־40 אחוזים של היחס בין שני מדדים אלה בשנים 1978 עד 1987 — התפתחות העשויה לנבוע משני מקורות: (א) תהליך נמשך של ייסוף ריאלי המתבטא בעלייה רבה יותר של מדד המחירים הסיטוניים, שאינו כולל מוצרים הנסחרים בפועל. (ב) הגברת שיעור המיסוי (או הגבלות אחרות) על מוצרי יבוא שיש להם תחליפים מקומיים, בהשוואה למוצרים שאין להם תחליפים כאלה. (משקלם של המוצרים האחרונים במדד הסיטוני גבוה יותר מאשר במדד לצרכן.)

ג. מחירי התשומות לייצור

מדד מחירי התשומות בבנייה למגורים עלה ב־1987 בכ־24 אחוזים, בדומה לעלייתו ב־1986. הרכיבים שעלו בקצב מהיר מהמוצג הם שכר העבודה, מלט ואיטונג. מדד מחירי התשומה בסלילה עלה ב־24 אחוזים, בהשוואה ל־18 אחוזים ב־1986, ובחקלאות — ב־17 אחוזים, לאחר עלייה מתונה בת 6 אחוזים אשתקד. האצת ההתייקרות של התשומות לחקלאות נוקפת בעיקר לעליית מחירי הדלק, החשמל, התערוכות, המספוא והזרעים, שירדו ב־1986, ולעליית מחיר המים, שהיה יציב אשתקד.

לוח ג' - נ' - 1

השינוי במחירי המקורות והשימושים, 1981 עד 1987
(ממוצעים שנתיים, אחוזים)

-1981					
1987	1986	1985	1984	1983	
20	51	257	384	133	התוצר המקומי הגולמי
18	29	303	406	116	יבוא, למעט יבוא ביטחוני ישיר
19	46	296	391	127	הצריכה הפרטית
					הצריכה הציבורית,
24	51	242	395	134	למעט יבוא ביטחוני ישיר
24	50	258	390	129	ההשקעה המקומית הגולמית
					סך כל השימושים המקומיים,
21	48	273	393	129	למעט יבוא ביטחוני ישיר
15	30	273	398	121	ערך היצוא בשוק המקומי
					סך כל השימושים,
20	43	272	392	127	למעט יבוא ביטחוני ישיר
19	42	271	396	127	סך כל השימושים

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.